

FRAMMENTI INEDITI DI ARCHIGENE = Archig. ... L.

Ai frammenti del celebre medico Archigene di Apamea, vissuto a Roma sotto l'imperatore Traiano, che si trovano sparsi nei *Libri medicinales* di Aetio Amideno, e si leggono nei due volumi editi da A. Olivieri (libri I-VIII, nel «C.M.G.», VIII, 1, 2, Berlino 1935; 1950) non è forse oggi inopportuno aggiungere in attesa della pubblicazione del resto dell'opera, i capitoli tratti da Archigene, che si trovano nel libro decimo di Aetio, uno dei due rimasti ancora inediti nel testo greco⁽¹⁾. Si viene così ad integrare la conoscenza di uno fra i più valenti autori greci di medicina, citato spesso da Oribasio e dagli altri tardi compilatori, ed è doveroso riconoscere che un notevole contributo in questo senso è stato apportato da C. Brescia nel volume *Frammenti medicinali di Archigene*, dove son raccolti nuovi brani dello scrittore, contenuti nel codice Palatino greco 199 di Paolo Egineta.

I capitoli del libro decimo di Aetio, che qui diamo per la prima volta nel testo greco, sono il IV, V, XVII, XXV; la paternità di Archigene si trova nella tradizione antica della *inscriptio* ai singoli capitoli:

δ. Περὶ ἀποστήματος ἐν ἥπατι, Ἀρχιγένους.

ε. Θεραπεία ἡλκημένου ἥπατος, Ἀρχιγένους.

ιζ. Περὶ καχεξίας, Αρχιγένους.

κε. Κοινὴ δίαιτα πάντων τῶν ὑδροπικῶν, Ἀρχιγένους.

Trattandosi di edizione provvisoria, ho collazionato soltanto alcuni dei codici di Aetio, attenendomi per quanto possibile alla lezione dei più antichi⁽²⁾: con *A* indico il Parigi no greco 2196, del secolo XI; con *B*, il Parigi no greco 2228, del secolo XI (mutilo, in quanto non contiene i capp.

(1) Oltre i libri I-VIII editi dall'Olivieri, il libro IX si legge nella edizione provvisoria di S. ZERVOS in «*Αἰθρῶς*», XXIII, 1911, 265-392; l'undecimo è compreso nel volume di C. DAREMBERG, C. E. RUELLE, *Rufus*, Parigi 1879, 85-126; il XII fu pubblicato da G. A. KOSTOMIRIS, Parigi 1892; il XIII, da S. ZERVOS in «*Αἰθρῶς*», XVIII, 1906, 241-302; il XV, dallo stesso autore nella medesima rivista, XXI, 1909, 3-147; il XVI, ancora dallo stesso ZERVOS in un volume apparso a Lipsia il 1901; il libro X ed il XIV rimangono tuttora inediti.

(2) L'elenco completo dei codici di Aetio si trova nella memoria, ancora fondamentale, di H. DIELS, *Die Handschriften der antiken Aerzte. II Teil*, in «*Abhandlungen der K. Preuss. Akad. der Wiss.*», Philol. Hist. Klasse, 1906.

XVII, XXV); con *V*, il codice Vaticano greco 297, del secolo XIV, il quale risulta ad un primo esame il meno interpolato dei manoscritti recensiori, e più vicino ai due Parigini. Per questa ragione ho tralasciato il *Palatino greco* 199, definito dall'Olivieri nella sua edizione come *liber bonae notae*; infatti questo manoscritto (indicato con la sigla *P** dall'Olivieri) nel libro decimo offre molte interpolazioni: ad esempio, il capitolo XXV, al foglio 443 *r*, conserva dopo la fine tradizionale ὁ οἶκος una serie di ricette, che ha inizio con le parole: τροχίσκος πρὸς ὕδρωπικόν τε πινόμενον, καραλίου < ᾧ, κ.τ.λ., e continua per più di tre pagine di testo stampato.

δ. περὶ ἀποστήματος ἐν ἥπατι. Ἀρχιγένοιν.

Εἰ δὲ πρὸς μεταβολὴν ἐπιτηδείως ἔχοι ἡ φλεγμονή, τουτέστιν ἀρχὴν μεταβολῆς ἥδη δέξοιτο πάντα τὰ προσηρημένα, ἐπὶ τῆς φλεγμονῆς συμπτώματα ἐπιταθῆσεται. λέγω δὴ τὰ ἀλγήματα ἢ πυρετοὶ ἢ παραφροσύνη ἢ ἄσθ ἢ ἀπορία ἢ ἀποστροφή πρὸς τὰ σιτία ἢ δυσαρέστησις, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν προσφορὰν τῆς τροφῆς, ῥίγησά δὲ ὡς ἐπίπαν καταρρήξει τῶν ἐπισημασιῶν, καὶ μάλιστα ἐν ἐσπέρᾳ γενήσονται οἱ παροξυσμοί. συνεργεῖν οὖν χρή τῇ ταχείᾳ μεταβολῇ καὶ τῇ συρρήξει πρὸς τὸ μὴ μείζονα σώματα διαφθαῖναι, καταπλάσμασιν χρώμενοι τοῖς διὰ λινοσπέρμου καὶ κριθίνου, καὶ τελείως κατασκευαζόμενοις, παρμηγνυμένων αὐτοῖς ῥήτινης, μάννης, πίσσης, ἀλθαίας ῥίζης, κόπρου περιστερᾶς, σφυράθων αἰγῆς, ἰσθάδων καὶ τῶν ὁμοίων, πυρίκις δὲ ταῖς διὰ τῶν ὁμῶν χυλίσων, καὶ ταῖς διὰ τῶν ἀποτελλιμμένων σπόγγων εἰς ἀρέψημα, ἀψινθίου, ἀβροτίνου κενταυρίου καὶ τῶν ὁμοίων. οὐκ ἀνάγκησται δὲ οὐδὲ ἐμπλαστρῶν, αἱ τῇ μεταβολῇ συνεργεῖν. ὅταν δὲ τελεία μεταβολὴ γένηται, ὕψους γίνεται τῶν πόνων καὶ πραύτερα πάντα φαίνεται τὰ συμπτώματα. πρὸς μέντοι τῷ τῆς ῥήξεως καιρῷ πάλιν ἐπὶ μᾶλλον ἐπιταθῆσεται ἡ ὀδύνη· συναγωνίζεσθαι δὲ καὶ τότε χρή τῇ συρρήξει, καταπλάσμασι συνάγουσιν πῶς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ὑποσφύρουσιν χρώμενοι ποτήμασιν τε θερμαντικαῖς, οἷά ἐστιν τὰ διὰ πεπέρους καὶ σιύρης σκευαζόμενα. μετὰ δὲ τὴν ῥῆξιν ποτὲ μὲν διὰ κοιλίας, ποτὲ δὲ δι' οὐρῶν ἢ μετὰληψις γίνεται. ἰστόρησαν δὲ ἐνιοὶ καὶ διὰ στομάχου ἀνερχθὲν τὸ πόνον, καὶ ἐστὶν κινδυνωδέστερα τῶν ἄλλων ἢ διὰ τοῦ στομάχου μετὰληψις. τὸ δὲ ἐκκρινόμενον μέλαν ἐστίν, ἐνίοτε δὲ καὶ λευκὸν εὐρίσκεται, ὃ καὶ σωτηριώδες γίνεται. ἐστὶν δὲ ὅτε μετὰ τὸν περιτοναίου καὶ ἐντέρων συλλέγεται τὸ ἀπορρέον ἀπὸ τοῦ ἀποστήματος ὑγρὸν, καὶ ἐστὶν εὐθεράπευτον, ἐάν τις ταχέως διελὼν κομίσσεται τὸ ὑγρὸν ἐξωθεν, ἢθεν κορυφῶται. ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τὸ ἐνταῦθα συναχθῆναι πάλιν ἡ μετὰληψις δι' ἐντέρων γίνεται. ἐπὶ μέντοι τῶν ἐξω κορυφουμένων ἐμβάλλειν χρή τὴν δικρίσιν λοξὴν ὑπεράνω τοῦ βουβῶνος, καὶ διὰ ταύτης ἔμα μὲν κενῶν τὸ ὑγρὸν

⁴ δὲ *V* ⁵ οἱ πυρετοὶ *BV* ⁶ κατάρξει *V* ἐν ἐσπέρᾳ | εἰ ἐν ἐσπέρᾳ *V* ⁷ καὶ κριθίνου | ἢ κριθίνου *V* σκευαζόμενοις *Λ*: ἐκσκευαζόμενοις *V* ⁸ χυλίσων | λύσεων *V* (χλύσις, idest χύλασις, verbum novum) ⁹ δὲ ἐμπλαστρῶν | μὲν οὐδὲ αἱ ἐμπλαστρῶν *V* ¹⁰ τὸ μᾶλλον *BV* ¹¹ καὶ καταπλάσμασιν *V*: καταπλάσματᾱ *B* συνάγουσιν *Λ* πῶς | πρὸς *V* ¹² τῇ | δὲ *V* ¹³ στόματος *V* πόνον *B* ¹⁴ στόματος ¹⁵ κομίσσεται *ΛV* ¹⁶ τῷ *Λ* ¹⁷ ἐμβάλλειν *AB*

ἄμα δὲ ἐγκλιῖζειν τὸ ἔλκος καὶ φάρμακα τηχτά ἐνίεναι μέχρι ἀποθεραπεύειν. φιλίζειν μέντοι χρὴ ὅπως καὶ τῷ ἥπατι αὐτῷ προσάγεται βοηθήματα μετὰ τὴν ῥῆ πρῶτον μὲν οὖν αἱ μαλακτικαὶ ἐμπλαστροὶ ἐπιτιθέσθωσαν, ἔπειτα αἱ ξηραντικαὶ ὅπου ἐστὶν Ἰκέσιος, ἢ δι' ἰτεῶν, καὶ αἱ παραπλησίαι. εἰ μέντοι δι' οὖρων ἡ μολιψὶς γένοιτο, ἐπιθέμασιν τε παραπλησίαις χρηστέον κατὰ τῆς λαχόνος ὅλης τοῦ ἐφρηβαίου, καὶ συνερρητέον διὰ τε τροφῶν καὶ φαρμάκων διουρητικῶν τῇ καθάρσει. πέπονες οὖν αὐτοῖς ἀρμόδιαι ἐσθιόμεναι καὶ σικυοὶ ἐφθόι, σταφυλῖνός τε καὶ σίον, φαρμάκων δὲ τὸ μαῖον καὶ τὸ ἄσπερον καὶ στάχυς καὶ κασία καὶ κωμῶν. ἔστιν δὲ καὶ σύνθετα πολλὰ, ὧν τὰς σκευασίας μετὰ βραχὺ ἐροῦμεν. διαλειμματίων δὲ καὶ καταγλυκαντέων τὰ ὑγρὰ διὰ πόσεως Σκυβαλίτου, Θηροπροτρόπου, καὶ τῶν παραπλησίων ἀγαθὴ δὲ καὶ ἡ γάλακτος ποσία ἐπ' αὐτῶν νεύεται. εἰ δὲ διὰ τῆς ἔδρας ἡ μετάληψις τοῦ ὑγροῦ γίνεται, ἔπειτα μὲν διὰ τῆς αὐτῆς δοκιμασθήσεται, πρόνοια δὲ ἔστω, ὥστε μήτε ἐπέχεσθαι τὴν κοιλίαν ἐπὶ πλύνει καὶ καθαυρῶναι. τοῦτο δὲ γίνεται διὰ τε τροφῶν καὶ φαρμάκων ἐπιθεμάτων. χρώμεθα δὲ ἐπὶ τούτων καὶ ἐνέμασιν διὰ κλυστέρων, ἀνάκωτα ὁλούμενοι τηρεῖν τὰ ἔντερα. χυλοὶ οὖν ἐνίενται πιτσάνης ἢ τράγου καὶ ὀρύζης ἐνέμασι εἰ μέντοι διὰ τοῦ στόματος ἀνάγοιτο, μάλιστα μὲν πεφροντικένοι δεῖ τοῦ ἀπονοῦσθαι πρότερον τὰ ὑγρὰ, εἰτά τε τὴν τροφήν προσφέρουσιν σπύρουσαν καὶ εὐμαχὺν, χρῆσθαι δὲ καὶ οἷνι εὐδῶι λεπτῷ, ἐπιτιθέναι δὲ καὶ τῆς γαστρὸς τὰ φονίτικα σκευαζόμενα ἐπιθέματα, καὶ τὰ δι' οὐνάνθη, καὶ τὰ ὅμοια, περὶ ὧν περιγράφεται ἐν τῷ περὶ στομαχικῶν καὶ δυσεντερικῶν λόγῳ.

ε. Θεραπεία ἡλικιωμένου ἥπατος. Ἀρχιγένους.

Ἐλκώσεως δὲ ἢ ἐξ ἀποστάσεως ὑπολειπομένης περὶ τὸ ἥπαρ, ἢ αὐτόθεν δριμέων χυμῶν διαβιβρωσκότων γινόμενης, σύντηξις ὠνόμεσται τὸ πάθος. τούτων ἡ κοιλία ἐξάγει αἱματώδη καὶ πηχέστατα καὶ ἰχωρώδη παραπλησία ἀπορρέουσιν ἐκ τῶν νεφρῶν σωματίων ἀπορρέοντα ἐκ τῶν ἐν τῷ ἥπατι ἔλκων, σφίγγεται τοὺς ἀπείρους δυσεντερίαν εἶναι. ἐρυγαὶ δὲ τούτοις δυσώδεις παρὰ τοῦσιν καὶ μετὰ τὴν τῶν σιτίων προσφορὰν βάρος περὶ τὰ ὑποχόνδρια. σφυαυτοὶ αὐτοῖς ταπεινοῦνται καὶ πυκνοῦνται, γίνονται δὲ καὶ πικροὶ καὶ θυμακοί, καὶ ὁ ἔλκωδης περὶ τὸν τόπον γίνεται, διατείνουσα καὶ μέχρι κλειδός. πολλοὶς μετὰ τὴν κοιλίαν ἐκδιδόναι καὶ οὖρα ἐκκρίνεσθαι ἰχωρώδη σκιδραρχίζουσαν ἔχοντα χροιά. οὐκ ὀλιγάκις δὲ τὸ περιεχόμενον ἐν τοῖς οὖροις ὑδρωπικὸς σημεῖον γίν

¹ δι' ἰτεῶν] vix sanum; fortasse διετέων servandum, idest emplastri nomen ali ignotum ⁸ σίον] scil. *Sium angustifolium*; cfr. Dioscur., 2, 127.

³ ἀναξηραντικαὶ V ⁴ ἢ] καὶ V ⁵ δι' ἰτεῶν V (accentum corr. ead. manus); διετέω ⁶ οὐρητικῶν AV ⁸ σίον codd: cortexi ⁹ βραχέως V ¹¹ γαλακτοποσία ¹² γίνονται AV ¹³ ἔπειτα] ἐπιθέματα V ¹⁴ δοκιμαστέον V ¹⁵ μὲν] δέ A ¹⁸ π om. V ¹⁹ καὶ τῆς] κατὰ τῆς V; καὶ τὰ τῆς A ²¹ λόγων A; post λόγῳ plura V recentiori nescio cui pharmacopoeae tribuenda; φύλλον, καρποφύλλον, ναφδοστάχυος, κό πεπερεως κ.τ.λ. ²³ ἢ om. V ²⁴ ἀποστήματος V ²⁵ τοῖς] τοῦ A; τοῦ καὶ B ²⁶ πα λωιδῶσαν A ²⁸ βάρος τε V ²⁹ αὐτοῖς] τε αὐτός A ³⁰ γίνεται δέ A ³¹ πολλοῖς ³² γίνονται V

κινδυνωδέστατον δὲ πάντων ἐστὶν τὸ πάθος, καὶ ὀλίγα ἐπ' αὐτῶν σωτηρίας ἐλπίδες.
 ὅμως ἐγχειρητέον τῇ θεραπείᾳ παραπλήσια βοηθήματα τοῖς πρὸ βράχεος, καπὶ
 τούτων παραλαμβάνοντες καὶ ἐπιθέματα τῆς ἡπίως παραστυφούσης ὕλης καὶ πυρίας
 παραπλησίους. ἐγκαθέψειν δὲ τοῖς ὑγροῖς τοῖς εἰς τὰς πυρίας καὶ καταπλάσματα
 5 παραλαμβάνομένοις φλοῖον πίτυος φοίνικας κύπερα καὶ τὰ ὅμοια. ἰδίως δὲ τὴν ἀνα-
 κάθαρσιν ποιεῖται γάλα σχιστὸν προσφερόμενον πλειστάκις, ἐνίοτε καὶ μέλιτος ἐλα-
 χίστου προσλαβών, μετὰ δὲ τὴν ἀνακάθαρσιν σπεύδειν δεῖ ταχέως ἐπὶ τὸ σαρκῶν.
 παρέχει δὲ τοῦτο ἢ τῶν τροφῶν συμμετρία τε καὶ εὐχυλία καὶ αἰώρα· εἰ δὲ ἐπι-
 τρέποι τὰ πράγματα, καὶ γυμνάσια καὶ οἶνοι. μετὰ δὲ τὰ καταπλάσματα κηρωταὶ
 10 εὐθετήσωσιν, ὧν πλειστάκις ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐμνημονεύσαμεν. πολλὰ δὲ καὶ
 πινόμενα ἐστὶν φάρμακα τὰ πρὸς ἔλκην ἀρμόζοντα, οἷον ἐστὶν τοῦτο Ἀνδρομάχου
 πρὸς ἥπατικους· ἡ κυρσοειδὴς καὶ πρὸς τὰ ἐν θώρακι πάντα· σταφίδων σαρκίως < κῆ,
 κρόκου < ᾱ, καλάμου Ἰνδικοῦ < β, βδελλίου < β, κινναμώμου < ᾱ, κασίης < γ,
 σχοίνου ἀνθους < β, σμύρνης < δ, τερεβινθίνης < δ, ἀσπαλάθου ῥινήματος < β,
 15 ναρδοστάχους < γ, μέλιτος < ις, οἶνου τὸ ἀρκοῦν, γλυκέος τὸ αὐταρκες. στύφει
 μετρίως καὶ ἀναξηραίνει μετρίως καὶ διαφορεῖ τοὺς μοχθηροὺς ἰχώρας, φησὶν ὁ
 Γαληνός, καὶ ἐπανορθοῦνται τὴν κακοχυμίαν καὶ ἐναντιοῦται ταῖς σηπεδόσιν. ἱᾶται
 τὰς δυσκρασίας, ῥίπτει τε καὶ ἀναστομῶν καὶ καθαρὰς ἐργάζεται τὰς διεξόδους καὶ
 ἐπ' οὖρα προτρέπει, καὶ τούτων χάριν θεραπεύειν ὠφελεῖ τὰς ἐντὸς ἐλκώσεις καὶ
 20 τοὺς ἥπατικους καλουμένους. ἥπατικοὶ δὲ κυρίως ὀνομάζονται οἱ δι' ἀτονίαν τοῦ
 ἥπατος ἐκκρίνοντες δι' ἑδρας αἱματώδη ὑγρότερα, ὥς ἀποπλύματα κρεῖν νουσφαγῶν,
 οὕσιν ας οἱ ἰδιώται δυσπεντερικούς εἶναι νομίζουσιν.

Ἄλλη κυρσοειδὴς Ἀνδρομάχου ποιεῖ καὶ πρὸς βήχας καὶ ἀναγωγὰς ὑγρῶν
 κρόκου, κινναμώμου, σμύρνης ἀνὰ < ᾱ. βδελλίου < δ, ἀσπαλάθου τετρώβολον,
 15 σχοίνου ἀνθους < γ, καλάμου Ἰνδικοῦ < β, κασίης < ᾱ, ναρδοστάχους < ᾱ, τερε-
 βινθίνης < ις, μέλιτος κατὰ κατὴλγος, σταφίδων λιπαρῶν < ρξ τὰς σάρκας κεκα-
 θαρμέναις, οἶνου παλαιοῦ στύφοντος τὸ ἀρκοῦν εἰς τὸ βρέξει τὴν σταφίδα καὶ τὴν
 βδελλίον καὶ τὴν σμύρνην. καὶ λέαναις, τὸ δὲ μέλι προαπαφρίσας καὶ τήξας αὐτῇ
 τὴν ῥητίνην καὶ ἐνώσας ταῖς λοιποῖς, χρῶναι μὲν ὥς ἔλιγμα διδούς ὅσον καρύου
 20 Ποντικῷ μέγεθος, ἢ καὶ πλεόν, ποτὶ δὲ λύων μελικράτῳ καὶ πίνειν διδούς, εὐρή-
 σεις δ' ἐν τε τοῖς ἀφτηριακοῖς βοηθήμασι καὶ τοῖς βηχικοῖς καὶ φθισικοῖς βοηθή-
 ματα πλεῖστα τούτοις παραπλήσια, οἷς καὶ αὐτοῖς δεῖ καπὶ τῶν ἡλικιωμένων τὸ
 ἥπαρ κεκρῆσθαι, καὶ τοῖς πρὸς τὰ ἐν νεφροῖς καὶ κύστει ἔλκην γραφεῖσιν.

¹¹ Ἀνδρομάχου · ἀρκοῦν] cfr. Gal., *de comp. med.* VIII, 7 (XIII, 198 K.), qui in
 mensuris definiendis aliquando ab Aetio discrepat. ¹⁶ φησὶν ὁ Γαληνός] Gal., *ibidem*
 (XIII, 199 K) ²³ ἄλλη κ.τ.λ.] Cfr. Gal., *ibidem* (XIII, 202), qui inscriptionem profert:
 κυρσοειδὴς πρὸς ἥπατικους ἐκ τῶν Γάλλου καὶ βήχας καὶ ἀναγωγὰς.

¹ δὲ om. B ² ἐγχειριστέον V καὶ ἐπὶ BV ³ τῆς] τοῖς V περιστυφούσης V
⁴ εἰς] πρὸς V καταπλάσασιν A ⁸ εὐχυμία V ⁹ κηρωταὶ καὶ ἐμπλαστοὶ V ¹⁰ εὐθε-
 τέσωσιν V (si) ἐν τῷ V σταφίδος V Gal. ¹⁴ σχοίνου BV (σχοίνου Gal. scilicet σχοῖ-
 νος εὐώδης cfr. Hippocr., *Muliebr.* 1, 78) Γερμινδίνης Gal. ῥινήματος V ¹⁶ καὶ ξη-
 ραίνει καὶ διαφορεῖ τοὺς V ¹⁹ τούτου V ²⁸ λέαναις V ²⁹ διδου V ³⁰ δὲ om. AB
 λύων V μετὰ μελικράτου V ³³ post γραφεῖσιν alia, sicut antea, add. V Aetio mini-
 me tribuenda: ἄλλη κυρσοειδὴς ἢ ἐκρήσατο κόμης ὁ Ἀνδρέας καὶ Μηνᾶς ὁ χειρουργός· κρόκου
 < δ, καλάμου < ς, βδελλίου < β, κασίης I^o δ, κ.τ.λ.

17. περὶ καχεξίας. Ἀρχιγένους.

Ἀνάχυσις τῆς ἕξεως ἐπὶ τὸ ὑδερῶδες ἐστὶν ἡ καχεξία, καθ' ἣν σομφοῦται τὶ ὅλον σύγκριμα καὶ γίνεται κατὰδηλον μάλιστα ἐκ τῶν ὑπῶν ἀνωμάλων γινομένων λευκὴ γλωρὴν τε ἀποτελεῖται τὸ σύμπαν σῶμα καὶ ἄτονον, παραφερομένων ἐν ταῖς βαδίσεσιν τῶν σκελῶν. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν αἱ πέψεις ἐμποδίζονται, τῆς ὀρέξεως παραμεινύσης, ὕστερον δὲ καὶ ἀνόρεκτοι γίνονται, ἀναπνοή τε αὐτοῖς ἀραιὰ καὶ ἄτονος πυκνουμένη ἐν ταῖς κινήσεσιν καὶ ταῖς ἐνεργείαις, ἐκδίδωσιν δὲ ἡ κοιλία ἀνώμαλα. συνίσταται δὲ τὸ πάθος ἐκ μακρονοσίας, τὰ πλεῖστα ἥδη δὲ καὶ σκιρῶσαι σπλάγγνου τινὸς ἐπιγίνεται, καὶ μάλιστα σπληνὸς καὶ ἥπατος, οὐκ ἔλαττον δὲ ἐπὶ δυσεντερία γίνεται χρονία καὶ κοιλιακαῖς διαθήσεσιν καὶ ἐπὶ συνήθους τινὸς ἐκκρίσεως ἐποχῇ. ἀλίσκονται δὲ τῷ πάθει μάλιστα μὲν οἱ γέροντες, οἱ καὶ μόλις ἀπαλλάττονται, ἥδη δὲ καὶ παιδία, αἱ καὶ βαδίως ἀπόλλυνται διὰ τὴν ἀσθενείαν τοῦ ζωτικῆς τόνου, καὶ ὅτι εὐδιαφρόρητα. οἱ μέντοι ἀκμάζοντες καὶ ἀραιῶς ἐμπίπτουσιν καὶ εὐχερῶς ἐκπηδῶσιν. χρονίσαν δὲ τὸ πάθος εἰς τὸν ἀνὰ σάρκα ὑδρον μεταπίπτει. θεραπεύοντας δέ, εἰ μὲν δι' ἐποχὴν συνήθους ἐκκρίσεως γένοιτο τὸ πάθος, ἀναμνησκειν δεῖ τὴν ἐκκρίσιν ἢ πλεῖστα τέμνειν τὴν ἐν ἀγκῶνι, εἰ μὴδὲν κοιλίῳ, κενῶν δὲ κατὰ βραχὺ μεμερισμένως μέχρι ἡμερῶν τριῶν ποιῶντας ἀφαιρέσεις, κωλυμένης δὲ τῆς πλεβοτομίας, καθαρτέον αὐτοὺς κατὰκλήρω καθαρτηρίῳ, καὶ μάλιστα τῇ διὰ τῆς κολοκυνθίδος ἱερᾷ Ἀρχιγένους. εἰ δὲ ἥπαρ εἴῃ τὸ πεπονθὸς ἢ ἕτερον τι τῶν ἐντοσθιδίων, δεῖσει τοῦτο ἐξιάσασθαι διὰ τῶν ἐφ' ἐκάστῳ προρηθέντων βοηθημάτων. μετὰ δὲ τὴν τοπικὴν ἐπιμέλειαν ἐπὶ τὴν ἀναληπτικὴν ἔχειν ἀγωγὴν, δι' ἧς ἐλπίς εἰς ἀποκατάστασιν ἀρθρήσεσθαι τοὺς περιπεσόντας τῷ πάθει. καίσθω δὲ ἡ ἀναληπτικὴ ἀγωγή ἐν περιπάτοις συμμετρίας, κίωραις, ἀναφωνήσεσιν, ξηροτριβίαις δι' ὠκυλίνων, ἔπειτα καταλοιφαῖς δι' ἐλαίου γινομένης, μετέχοντος τινὸς τῶν ἐξικμαζόντων, οἷον νίτρου ἁλῶν, εἴτα καὶ τὰ γυμνάσια συμμετρὰ. εἰς ἀποθεραπείαν δὲ κώπου καὶ βολανείων ἐν διτλαμμάτοις τινῶν παρχαμβανέσθω. εἰ δὲ τινες συνεσθιθῆναι ψυχρολουσίᾳ δύνουντο, ἐπὶ τὸ μὲν ἂν ποιήσαιντο δι' αὐτῆς ὅλης τῆς θεραπείας, καὶ αὐτοφυῆ δὲ τινα θερμὰ ὕδατα παρακολουθήσειεν ἂν αὐτοῖς εἰς ῥῶσιν καὶ ἀνάληψιν, οἷα ἐστὶν τὰ στυπηρώδη καὶ θειώδη καὶ νιτρώδη. θαυμαστός δὲ ὁνίνησιν αὐτοὺς καὶ προποτισμός συνερχῆς ἀψινθίου καὶ δρώπακος. τροφή δὲ ἀπλὴ καὶ εὐδιδόκητη ἔστωσαν, ὀλίγον ἔχουσαι ἡδύσματα, ἕνεκεν τοῦ τῶν λαχάων γένους, καὶ εἰ δέον ἔρα δι' αὐτῶν ὕδρα κινῆσαι καὶ κοιλίαν ὑπομαλᾶσαι, οἷον λεπτὴν καὶ εὐδὴ δοτέον. παραιτητέον δὲ πᾶν τράχημα, πᾶν κνήσιν, πᾶν βρομῶδες, πᾶν παρὰ γυμνὸν καὶ γλίσχρον καὶ δυσδιόκητον ἐν τροφῇ.

¹ Codices: AV (deest B) ² σομφοῦται] verbum Aetii proprium, cfr. VII. 6. ³ λευκὴ γλωρὴν τε A ⁴ μόλις] μάλιστα V ⁵ ἀπόλλυνται V ⁶ εὐδιαφρόρητα. A ⁷ ὕδρω A: ὕδρωπα super lin. add. V ⁸ ἐν] ἐν ἂν' A ⁹ τῇ] τῆς A ¹⁰ τῆς om. V ¹¹ ἐξιάσθαι V ¹² ἀρ' V ¹³ ἀναφωνήσεσιν] ἀναφωνήσεις A ¹⁴ καταλοιφαῖς] καταλοιφή verbum novum: κατ' ἀλοιφαῖς A: καὶ ἀλοιφῆς V ¹⁵ γινομένης V ¹⁶ τινος V ¹⁷ δύναιτο V ¹⁸ παρχαμβανέσθω ἂν αὐτοῖς V ¹⁹ ἕνεκεν A ²⁰ οἷον δὲ V ²¹ καὶ om. V ²² βρομῶδες codd. (ut sapientius)

Λ. κοινή δίαιτα πάντων τῶν ὑδρωπικῶν. Ἀρχιγένους.

Μετὰ δὲ τὰ καθημερινὰ γυμνάσια κοινή ἐπὶ πάντων τῶν ὑδρωπικῶν δίαιτα
 τοιαύτη ἔστω. ἀπὸ ξηροφαγίας τὴν ἀρχὴν ποιησόμεθα, εἰ δέ ποτε ἄρα δίψῃς ἐπι-
 τεταμένον εἶη, ὀλίγον διδόντας προπίνειν παρηγορίας χάριν. ἔστω δὲ καὶ ἡ σύμπτασα
 5 τροφὴ εὐδιδουκῆτος μὲν καὶ συνεστραμμένη αὐτάρκως — ἡ γὰρ ἐκλυτος ἐπιτηδείως
 ἔχει πρὸς ἐξυδάτωσιν —, κεῖται δὲ ἐν ἄρτοις καλλίστοις κλιβανίταις ἀλὸς καὶ ἄμειως
 καὶ μαράθρου μετέχουσιν. κογχίαι ὅπτοι καὶ ὥα ὀπτὰ, ὕρνιθες τῶν ξηροτέρων, οἶον
 πέρδικες ἢ ὄρνυγες, τρυγόνες, χερσαίων δὲ λαγῶς, αἰγαγρος, δορκάδες, τῶν δὲ ἡμέ-
 ρων τὰ ἀκροκόλεια τῶν συῶν, τῶν δὲ ἐνὺδρων καρκίνου, κάραβοι, ἐχῖνοι πρόσφα-
 10 τοι, καρίδες, λαγάνων δὲ σπανία ἢ χρῆσις, τὰ δὲ προσφερόμενα δριμύτερα ἔστω,
 καὶ μᾶλλον τὰ ἄγρια, οἶον κορωνόπους, ἡρυγίς, σταφυλίνος, κεφαλῶτὰ πράσα,
 σκόρδα ἐφίθᾳ, ὀσπρίων δὲ ἀπεχέσθωσαν. ἐμβαμμα δὲ ἥζος μετὰ πεπέρως καὶ λα-
 σαρίου ἢ τῶν ὀξυπόρων, τινὰ τῶν ἐπὶ κωλικῶν προγεγραμμένων, ἅλας ἔστωσαν διὰ
 λιβανωτίδος, μαράθρου, ὑσώπου, σιλφίου, λιγυστικοῦ, καὶ σελίνου σπέρμα συγκρί-
 5 μενοι. πῶμα δὲ μετὰ πᾶσαν τροφὴν διδόναι ὅσον ἐς τὴν πόσεως θραῦσαι τὴν διψαν
 — αἷματος γὰρ ἐπ' αὐτῶν ἡ πολυποσία —, τὴν δὲ πλείονα μοῖραν τῶν σιτίων ἐν τῷ
 δεῖπνῳ λαμβανέτωσαν. παραιτεῖσθαι δὲ χρὴ πᾶν πέμμα διὰ σπειδάλους καὶ γλυκέως
 σκευαζόμενα καὶ τὰ πλείεστα τῆς ὑπώρας καὶ τῶν τραχημάτων. μεταδοτέον γὰρ
 φύσικας τῶν καρῶν, ἀμύγδαλα σταφυλῆς τῆς κρεμαστῆς, ροιάς, ἄπιον ἐφίθην,
 10 ἰσχάδας, πάντα σύμμετρα, καὶ μὴ πάντα κατ' ἡμέραν. οἶνος ἔστω λεπτός, διουρη-
 τικός· τοῦς δὲ γλυκεῖς οἶνους καὶ τὸ οἶνόμελι παραιτητέον. ἡ καίτη δὲ μὴ πάνυ
 ἀπαλὴ ἔστω. μάλιστα ἐπὶ τῶν ἀνὰ σάκρα ὑδέρων, ὑποστροννύσθω δὲ καλάμιον
 φύλλα καὶ καὶ ξηραίνουσαι βυτάναι, οἶον ἄγνος, γλήχων, καλαμίνθη καὶ τὰ ἕμια·
 θαυμαστὸν γὰρ ὅπως ἐξικμάζου κατὰ τοῦς ὑπνους, ὥστε ἤδη τινὲς καὶ σωροῖς τοῖς
 15 ἀπὸ σίτου ἐγκρυφθέντες ἀνέστησαν μετὰ τὸν ὕπνον ἐσταφιδωμένοι. καὶ τὰ ἐπιβόλαια
 δὲ τραχύτερα ἔστω, εὐχρατος δὲ πρὸς τὴν εἶραν τοῦ ἔτους καὶ ὁ οἶκος.

Codices: AV (leest B) 3 τοιαύτη| αὐτῇ V εἰ ποτε δέ A: εἰ ποτε V: correcti
 7 κογχίαι V ὀπτὰ A 5 καὶ om. A 9 ἀκρόλεια A 12 ἥζος V 14 λιγυστικοῦ V
 15 ποσῶς A 19 καρῶτων A 20 μὴ| οὐ V δὲ ἔστω V 21 γλυκεῖς om. A 22 ἀπα-
 λῇ om. V 25 σταφιδόμενοι V